

КОНЦЕПЦІЯ ПІЗНАННЯ У ФІЛОСОФСЬКИХ ОРІЄНТАЦІЯХ К. СМОЛЯТИЧА

Гносеологічна проблема у філософській думці Київської Русі визначалась розумінням пізнання як важливого етапу на шляху до остаточної мети людського буття – «спасіння», як витлумачення істини, проголошеної в Слові.

Можна виділити два шляхи пізнання Бога в теологічних дискурсах того часу. Перший – новозавітний містицизм, який спрямований проти людини, її свободи волі [4, с.53]. До нього відносять праці таких персоналій, як Афанасій Олександрійський, Василій Великий, києво-печерські подвижники та інші східні отці церкви. До другого шляху відносять праці тих мислителів, які є прихильниками раціоналізації віри. Це – Володимир Мономах, Климент Смолятич, Кирило Туровський та ін. Розглядаючи розум як важливий елемент в процесі пізнання Істини, давньоруські мислителі не заперечують значення чуттів і волі в цьому процесі.

Одним з яскравих представників раціоналістичної тенденції, що тяжіла до сприйняття ідей античності в Київській Русі, є постать Климента Смолятича, якого вперше на Русі називають філософом. Говорячи про два способи пізнання – «благодатний» та «приточний», Смолятич приділяє багато уваги осмисленню розумного діяння. Перший спосіб властивий лише святим і апостолам через об'явлення, другий же відкритий усім іншим смертним, що реалізують його через інтелектуальну сферу. «Для того, щоб зрозуміти, слід розумувати», – вважав Климент [1, с.34].

Інтелектуальну діяльність, спрямовану на виявлення смислу слова, він порівнює з дією вогню, в якому золото чи срібло очищується від всяких домішок. У творі «Послання Хомі Пресвітеру» філософ веде мову, що Христос пояснює значення притч своїм учням і апостолам, і цим повинна займатися філософія [3, с.42]. Розумне осягнення Біблії – ключ до подальшого філософування. Бога можна пізнати через його творіння, тому треба пізнавати сотворений ним світ. Людина використовує на свій розсуд речі створеного світу і може впливати на нього через звернені до Бога слова і дії [5, с.16]. Заради свого творіння Господь показує свої знамення й чудеса для того, щоб відкриватися людині не тільки в притчі, але ділом.

Наш розум не в стані відкрити буття Бога, тому що це йому не властиво [4, с.134]. Концепція пізнання К. Смолятича ґрунтується на співвідношенні раціонального та емоційно-чуттєвого: «все, що знає розум, знає лише завдяки чуттям; саме тому душа людини і «словесна» (розумна), і чуттєва, наділена відчуттями» [4, с.134]. Цим пояснюється безпосередня непізнаваність Бога. Пізнання навколишнього світу – сходинка до Істини.

Така позиція давньоруського філософа була протилежною києво-печерській теології, а також вченню апостола Павла. Новий Завіт ґрунтується на полярності світського та божественного, тому пізнання Бога через природу та навколишній світ сприймається ерессю з боку церкви [2, с.151]. Відмова від пізнання світу має своєю ціллю утвердити принцип віри як єдине джерело пізнання Бога, звідси будь-яка раціоналізація чи емпіризація віри відкидалась. З цих позицій і велась дискусія з Пресвітером Фоною.

Таким чином, теорія пізнання давньоруського мислителя містила досить самостійний погляд на співвідношення раціонального та чуттєвого у пізнанні Бога, що й відрізняло її від прямого наслідування античності. Як зазначає В.С. Горський, «з впевненістю можна стверджувати, що К. Смолятич визнає лише службову, допоміжну функцію, яку здатна виконувати антична спадщина стосовно християнського світорозуміння» [1, с.25].

1. Горський В. С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі: монографія / Горський В. С. – К.: Наукова думка, 1993 – 162с. 2. Горський В. С. Святі Київської Русі / В.С. Горський. – К.: Абрис, 1994. – 176 с. 3. Історія української філософії: хрестоматія / упорядник М.В. Кашуба. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 356 с. 4. Замалеев А. Ф. Мыслители Киевской Руси / А.Ф. Замалеев, В.А. Зоц –К: Вища школа, 1987 – 181 с.